

Uppdrag att genomföra insatser för omställning och utveckling för en hållbar besöksnäring N2022 02326

Slutrapport

2023-05-31

Dnr 2022-239

Uppdrag att genomföra insatser för omställning och utveckling för en hållbar besöksnäring N2022 02326

Beslutet att godkänna denna slutrapport har fattats av generaldirektör Elisabeth Bäckteman.

Handläggningen har gjorts av Sanna Berg, Lena Josefsson, Fredrik Junkka, Josef Lannemyr, Gunnar Lindberg, Carolina Luciani, Lovisa Lundh, Lina Lundgren, Lisa Spathon, Karin Östberg samt Linnea Ax och Marie Gyllenberg. De sistnämnda var föredragande för ärendet.

Stockholm 31 maj 2023

Elisabeth Bäckteman

Linnea Ax och Marie Gyllenberg

Sammanfattning

Inför 2022 fick Tillväxtverket ett fortsatt uppdrag av regeringen att genomföra insatser för omställning och utveckling för en hållbar besöksnäring N2022/02326. Uppdraget bestod av tre delar:

1. Förbättrad statistik, analys och kunskap
2. Stärkt förändringsförmåga och omställning i besöksnäringens företag samt främjande av ekoturism
3. Hållbar platsutveckling genom turism.

Resultat

Bland resultaten återfinns kvalitetssäkrad och bättre tillgängliggjord statistik, förslag till indikatorsystem, kartläggningar och kunskapsunderlag samt stärkt samverkan och samsyn inom aktörssystemet. Närmare 270 företag deltog i produkt- och affärsutvecklande insatser och företag fick tillgång till metoder för strategisk kompetensförsörjning och digital kompetens. Dessutom kan besöksnäringens företag enklare hitta samlad information och tjänster på verksamt.se. Pilotprojekt vidareutvecklade kunskaper, metoder och arbetssätt för hållbar platsutveckling genom turism. Uppdraget har genererat ett lärande för ett fortsatt arbete för en hållbar turism och besöksnäring.

Övergripande slutsatser

Besöksnäringens utmaningar och behov kräver fortsatta insatser

Fortsatta insatser behövs för grön och digital omställning, kompetensförsörjning, hållbar platsutveckling samt förenkling genom digitala tjänster och samlad information. Insatser behöver genomföras på lokal, regional och nationell nivå.

Ett uppskattat arbetssätt och framgångsrik metodik

Den externa utvärderingen visar en positiv bild av Tillväxtverkets genomförande utifrån faktorer som kompetens, aktiv dialog och förståelse för förutsättningar och utmaningar.

Korta insatser kan fungera som en injektion om det finns en långsiktig inriktning

Trots att den korta uppdragstiden framträder en bild av att insatserna fungerat som en välbehövlig injektion och möjliggörare för att starta eller förstärka viktiga processer.

Behov av stöd för att omsätta kunskap till handling

Det finns en ojämn förmåga att tillgodogöra sig kunskap och omsätta denna i operativ utveckling som är värdeskapande för besöksnäringen.

Tillväxtverket bör bistå aktörer inom besöksnäring med fortsatt analys och genomföra insatser för implementering av metoder och verktyg.

Fortsätt arbeta för att integrera företagsfrämjande stödsystem

För att stötta den gröna och digitala omställningen behöver tvärssektoriella samarbeten utvecklas. Tillväxtverket bedömer att det finns behov av fortsatt arbete för ökad integrering av stödsystemen samt tydligare inkludering av besöksnäringen i nationella tillväxtingsåtgärder.

Hållbar platsutveckling genom turism

Besöksnäringens är starkt beroende av ett nära samspel med lokalsamhälle för att skapa attraktiva miljöer anpassade för invånare, besökare och näringsliv. Tillväxtverket avser prioritera att främja ett sådant arbete inom myndighetens uppdrag att verka för en hållbar näringslivsutveckling och regional tillväxt samt förvalta EU-fonder.

Tillväxtverkets rekommendationer

1. Säkerställ långsiktig och permanent finansiering för att utveckla och förvalta turismstatistik

För att förvalta och utveckla arbetet med kvalitetsäkrad och tillgänglig statistik inom turism och besöksnäring krävs en långsiktig och permanent finansiering i form av ett utökat årligt anslag om 13 miljoner kronor. Turismstatistik är nödvändig för att kunna följa upp det turismpolitiska målet och besöksnäringens utveckling. Den ligger även till grund för beslutsunderlag för investeringar både i företagen och för till exempel trafikplanering av infrastruktur.

2. Säkerställ långsiktiga och permanenta förutsättningar för digitala tjänster och samlad information på verksamt.se

Det finns behov av att förenkla för företagen genom att fortsätta utveckla enkla digitala tjänster och guidning för att proaktivt nå rätt företag med rätt insats i rätt tid. För att på ett effektivt sätt fortsätta erbjuda verksamt.se som kanal för besöksnäringen behövs långsiktiga permanenta förutsättningar för webbplatsen.

3. Tydliggör den nationella riktningen för turism och besöksnäring

Tillväxtverket rekommenderar att regeringen kompletterar det övergripande turismpolitiska målet med en uttalad nationell strategi för utveckling av besöksnäringen, med tillhörande handlingsplaner och myndighetsuppdrag som tydliggör aktörers respektive ansvar inom olika prioriteringar såsom förenkling, kompetensförsörjning, infrastruktur och innovation.

Innehåll

1	Uppdraget.....	9
1.1	Bakgrund.....	9
1.2	Mål.....	9
1.3	Målgrupp för aktiviteterna.....	10
1.4	Metod.....	10
2	Övergripande slutsatser och rekommendationer.....	11
2.1	Övergripande slutsatser.....	11
2.2	Tillväxtverkets rekommendationer.....	14
3	Slutsatser för respektive deluppdrag.....	15
3.1	Delområde 1: Förbättrad statistik, analys och kunskap.....	15
3.2	Delområde 2: Stärkt förändringsförmåga och omställning i besöksnäringens företag.....	17
3.3	Delområde 3: Hållbar platsutveckling.....	19
4	Genomförande – aktiviteter och resultat.....	21
4.1	Förbättrad statistik, analys och kunskap.....	21
4.2	Stärkt förändringsförmåga och omställning i besöksnäringens företag.....	29
4.3	Fördjupat arbete kring hållbar platsutveckling.....	37
	Bilaga 1 – Ekonomisk redovisning för slutrapport.....	43
	Bilaga 2 – Finansiering av turismstatistiken.....	44
	Bilaga 3 – Utvärdering av regeringsuppdraget.....	46

1 Uppdraget

1.1 Bakgrund

Besöksnäringen finns i hela landet och bidrar till attraktiva samhällen, har betydelse för landsbygdsutveckling samt skapar viktiga jobb. Turism och besöksnäring var en av de sektorer som drabbades särskilt hårt under coronapandemin. I takt med att restriktioner lyftes, både i Sverige och internationellt, skedde en återhämtning under 2021.

Tillväxtverket fick i regleringsbrevet för budgetåret 2022 i uppdrag att genomföra insatser för att bidra till utveckling av en hållbar besöksnäring i linje med den nationella strategin för hållbar turism och växande besöksnäring (N2021/02621) med ett särskilt villkor för eko- och naturturism. Åtgärderna syftade till att:

- 1) Förbättra statistik, analys och kunskap inom turism och besöksnäring. Tillväxtverket ska i sammanhanget även lämna förslag på indikatorer som möjliggör uppföljning av det turismpolitiska målet
- 2) Främja förändringsförmågan och omställningen i besöksnäringens företag samt vidareutveckla arbetet med förenkling för företag inklusive deras myndighetskontakter
- 3) Främja en hållbar platsutveckling i hela landet genom myndighetens insatser i syfte att skapa attraktiva miljöer för besökare, boende, företag och investeringar.

Utgångspunkten var det turismpolitiska målet att *Sverige ska ha en hållbar turism, med ett hållbart resande och en hållbar och konkurrenskraftig besöksnäring som växer och bidrar till sysselsättning och attraktiva platser för besökare, boende, företag och investeringar i hela landet*. Men också att dra nytta av resultat och kunskaper från regeringsuppdraget *Insatser för omställning och utveckling för en hållbar besöksnäring N2020/03156*.

1.2 Mål

För uppdraget tog Tillväxtverket fram en förändringsteori. I den fastställs att målen för insatserna är att:

- Samordningen av aktörssystemet har utvecklats och Tillväxtverket har stärkt sin ställning som samordnande myndighet
- Tillväxtverket och andra aktörer har fått ökad kunskap om platsutveckling och processer har stärkts på de platser som genomfört projekt
- Kunskaper om turism och besöksnäring har ökat hos och används av målgrupperna
- Indikatorer för mätning och uppföljning av hållbar turism har tagits fram

- Företag har utvecklat sina verksamheter, sin förmåga att ställa om, driva innovation och arbeta strategiskt med kompetensförsörjning
- Företag har fått bättre verktyg och enklare myndighetskontakter.

1.3 Målgrupp för aktiviteterna

Målgruppen för respektive aktivitet varierade. För vissa insatser var de primära målgrupperna företag i besöksnäringen samt främjande organisationer. Vissa insatser riktades mot eko- och naturturismföretag specifikt. För hållbar platsutveckling var målgrupperna kommuner, destinationsbolag, andra offentliga verksamheter och ideella föreningar.

1.4 Metod

Tillväxtverket använde sig av myndighetens samtliga erbjudanden: kunskap, nätverk och finansiering.

1.4.1 Kunskap

För kunskapsutveckling användes inkluderande och interaktiva processer med aktörer inom turism och besöksnäring. Detta för att få ökad insikt hos Tillväxtverket och för att tillsammans med aktörerna ta fram kunskapsunderlag utifrån gemensamma prioriteringar. Flertalet konsultstudier upphandlades och följeforskning tillämpades inom hållbar platsutveckling.

1.4.2 Nätverk

Tillväxtverket nyttjade befintliga nätverk och utvecklade forum med nationella myndigheter, regionala och kommunala organisationer. Dessutom erbjöds erfarenhetsträffar för projektägare baserade på olika teman.

1.4.3 Finansiering

Totalt genomfördes tre öppna utlysningar av projektmedel. I tillägg valdes två riktade utlysningar: ett med fokus på strategiska kunskapsprojekt och ett med fokus på strategiska företagsprojekt.

1.4.4 Utvärdering av regeringsuppdraget

Tillväxtverkets genomförande av uppdraget utvärderades av en extern konsult under april 2023. Syftet med utvärderingen var dels att ge Tillväxtverket underlag till denna slutrapport, dels att generera ett lärande inför vårt fortsatta arbete.

Utvärderingen baserades på dokumentstudier och intervjuer med samtliga projektägare. Resultatet finns samlat i en rapport, bilaga 3.

2 Övergripande slutsatser och rekommendationer

Utgångspunkten för Tillväxtverkets uppdrag var att genomföra insatser som ligger i linje med den nationella strategin och som bidrar till det turismpolitiska målet. Utifrån arbetet med uppdraget har Tillväxtverket dragit ett antal slutsatser och formulerat rekommendationer för det fortsatta arbetet med att främja en hållbar turism och besöksnäring. Dessa slutsatser och rekommendationer tar avstamp i besöksnäringens sårbarhet, Tillväxtverkets egen uppföljning av de genomförda insatserna, en extern utvärdering som Tillväxtverket låtit göra samt kunskapsunderlag som tagits fram inom ramen för uppdraget.

I detta avsnitt presenteras övergripande slutsatser samt rekommendationer, medan slutsatser inom respektive deluppdrag presenteras i avsnitt 3.

2.1 Övergripande slutsatser

2.1.1 Besöksnäringens utmaningar och behov kräver fortsatta insatser

Förutsättningarna för turism och besöksnäring har förändrats de senaste åren, både globalt och i Sverige. Inte minst på grund av coronapandemin som innebar att besökarnas preferenser och resmönster förändrades, vilket lett till att den inhemska turismen blivit alltmer betydelsefull för besöksnäringen. Pandemin ledde också till att en stor del av personalen lämnade näringen till förmån för utbildning eller jobb inom andra näringar. Kompetensförsörjningen lyfts som ett av de största hindren för tillväxt och ökad konkurrenskraft i besöksnäringen.

Ett ändrat säkerhetsläge i Europa och stigande inflation med högre kostnader för både näringen och hushållen utgör också en stor utmaning och kommer sannolikt att påverka besöksnäringen en tid framöver. Dessutom präglas utvecklingen, som för alla sektorer i samhället, av en grön omställning och en accelererande digitalisering samtidigt som företagen är relativt resurssvaga gällande investeringar och kompetens inom dessa områden. Besöksnäringens företag har också att hantera många kontakter med olika myndigheter för att till exempel få nödvändiga tillstånd på plats, vilket skapar ett behov av att fortsätta utveckla digitala tjänster och samlad information.

Besöksnäringens starka koppling till platsutveckling och attraktivitet adderar ytterligare en dimension för näringens utveckling. Sammantaget visar detta på behovet av fortsatta insatser inom ovan nämnda områden på lokal, regional och nationell nivå.

2.1.2 Ett uppskattat arbetssätt och framgångsrik metodik

Den externa utvärderingen visar på hög måluppfyllelse inom alla tre deluppdrag och en genomgående positiv bild av Tillväxtverkets genomförande utifrån faktorer som kompetens, dialog och förståelse för förutsättningar och utmaningar. Inom exempelvis arbetet med hållbar platsutveckling och digitalisering lyfts flexibilitet och kunskap fram som två nyckelfaktorer tillsammans med en aktiv dialog med utförare.

Sammanfattningsvis har insatserna lett till både direkta resultat i form av exempelvis produktutveckling, stärkta förmågor inom digitalisering och omställningsarbete samt till indirekta resultat i form av kunskapsutveckling som gett goda förutsättningar för den fortsatta utvecklingen. Detta förutsatt att det finns en kapacitet bland aktörer att omsätta resultaten till värdeskapande insatser.

2.1.3 Korta insatser kan fungera som en injektion om det finns en långsiktig inriktning

Trots att den korta uppdragstiden lyftes som en utmaning och en begränsande faktor inom samtliga insatser, framträder också en bild av att insatserna fungerat som en välbehövlig injektion och möjliggörare för att starta eller förstärka viktiga processer.

För att tillvarata detta är det av stor vikt att det finns en långsiktig inriktning för det nationella utvecklingsarbetet, där resultaten kan tas vidare och skalas upp. Den långsiktiga inriktningen på nationell nivå kopplat till utveckling av turism och besöksnäring uppfattas som otydlig och osäker vilket skapar en oro bland systemets aktörer.

2.1.4 Behov av stöd för att omsätta kunskap till handling

Vi kan konstatera att kapaciteten hos de aktörer som arbetar med att främja turism och besöksnäring varierar, inte minst på regional nivå. Det finns därmed en ojämn förmåga att tillgodogöra sig kunskap och omsätta denna i operativ utveckling som är värdeskapande för besöksnäringen.

Därför är en slutsats att Tillväxtverket bör bistå aktörer inom turism och besöksnäring med fortsatt analys och genomföra insatser för implementering av metoder och verktyg, för att säkerställa att de resultat som kommit av uppdraget förvaltas på bästa sätt.

2.1.5 Fortsätt arbeta för att integrera företagsfrämjande stödsystem

För att stötta den gröna och digitala omställningen behöver tvärsektorieella samarbeten utvecklas. Nya konstellationer av samverkan mellan aktörer inom turism och besöksnäring och det reguljära företags- och innovationsfrämjande systemet skapar bättre förutsättningar för förnyelse, innovation och hållbar tillväxt i besöksnäringens företag.

Detta förutsätter en ökad förståelse hos aktörer som arbetar inom turism och besöksnäring för vad det reguljära företags- och innovationssystemet kan erbjuda. Samtidigt som företags- och innovationsfrämjare i högre utsträckning bör inkludera besöksnäringen och dess företrädare som en relevant målgrupp och samarbetsaktör. Tillväxtverket bedömer att det finns behov av fortsatt arbete för ökad integrering av stödsystemen samt tydligare inkludering av besöksnäringen i nationella tillväxtingsatsningar.

2.1.6 Hållbar platsutveckling genom turism

Arbete med hållbar platsutveckling skapar förutsättningar för besöksnäringen att stärka sina möjligheter att utveckla nya och hållbara verksamheter, affärsmodeller och marknader.

Besöksnäringens platsbundenhet är starkt kopplat till den regionala utvecklingspolitiken och beroende av ett nära samspel med lokalsamhälle för att skapa attraktiva miljöer anpassade för både invånare, besökare och näringsliv. Detta skifte, att se turismen som medel för platsutveckling snarare än ett mål i sig, kräver fortsatta insatser med syfte att stärka samverkan mellan relevanta aktörer.

Tillväxtverket ser det som prioriterat att främja ett sådant arbete inom ramen för myndighetens uppdrag att stärka företagens konkurrenskraft. Arbetet bör ske i nära samarbete med myndighetens insatser för regional utveckling och landsbygdsutveckling och nyttja Regionalfonden, som främsta verktyg för genomförande av insatser.

2.2 Tillväxtverkets rekommendationer

För en fortsatt omställning i riktning mot det turismpolitiska målet rekommenderar Tillväxtverket:

2.2.1 Säkerställ långsiktig och permanent finansiering för att utveckla och förvalta turismstatistik

För att förvalta och utveckla arbetet med kvalitetssäkrad och tillgänglig statistik inom turism och besöksnäring krävs en långsiktig och permanent finansiering som möjliggör detta. Detta kräver ett utökat årligt anslag om 13 miljoner kronor, se bilaga 2. Eftersom turismen inte går att följa via registerstatistik från olika branschgrupper är användarna beroende av den statistik som tas fram av Tillväxtverket. Turismstatistik är nödvändig för att kunna följa besöksnäringens utveckling och den ligger till grund för beslutsunderlag för investeringar både i företagen och för till exempel trafikplanering av infrastruktur. Det finns en stor och mångårig efterfrågan och förväntan från aktörer inom detta område samtidigt som resurser som motsvarar kostnaden för fortsatt utveckling och förvaltning saknas. Statistiken är också en förutsättning för att kunna följa upp det turismpolitiska målet.

2.2.2 Säkerställ långsiktiga och permanenta förutsättningar för digitala tjänster och samlad information på verksamt.se

Det finns behov av att förenkla för företagen genom att fortsätta utveckla enkla digitala tjänster och guidning för att proaktivt nå rätt företag med rätt insats i rätt tid. Besöksnäringens företag lever i en regel- och tillståndstung kontext där företagen allt som oftast behöver hantera myndighetskontakter på nationell, regional såväl som kommunal nivå. För att möta besöksnäringens behov av enklare myndighetskontakter ser vi ett behov av en fortsatt särskild långsiktig satsning riktad mot besöksnäringen. Årliga uppdrag är svårplanerade och framtagna tjänster och verktyg riskerar att bli oanvändbara om det inte finns en långsiktig förvaltning.

För att kunna realisera ett särskilt uppdrag för besöksnäringen och för att på ett effektivt sätt fortsätta erbjuda verksamt.se som kanal behövs också långsiktiga permanenta förutsättningar för webbplatsen. Detta enligt Tillväxtverkets budgetunderlag 2024-2026.

2.2.3 Tydliggör den nationella riktningen för turism och besöksnäring

Tillväxtverket rekommenderar att regeringen kompletterar det övergripande turismpolitiska målet med en uttalad nationell strategi för utveckling av besöksnäringen, med tillhörande handlingsplaner och myndighetsuppdrag som tydliggör aktörers respektive ansvar inom olika prioriteringar såsom förenkling, kompetensförsörjning, infrastruktur och innovation.

3 Slutsatser för respektive deluppdrag

3.1 Delområde 1: Förbättrad statistik, analys och kunskap

3.1.1 Målgruppen efterfrågar och använder statistik och övrig kunskap som tas fram

Det finns ett stort behov av kunskap hos aktörer inom turism och besöksnäring. Efterfrågan ligger i huvudsak inom de områden som Tillväxtverket fokuserar på idag, det vill säga användbar och tillgänglig statistik, kunskap om bland annat platsutveckling, naturturism och hållbar turism samt kunskap kring hur vi ska följa upp utvecklingen av hållbarhet i näringen. Målgrupperna önskar framför allt lösningar på kända statistikutmaningar såsom kommunala och regionala turismräkenskaper samt att myndighetens turismstatistikällor publiceras som öppna data. Turismstatistik är nödvändig då den ligger till grund för beslutsunderlag för investeringar både i företagen och för till exempel infrastrukturfrågor. Det kan handla om trafikplanering av infrastruktur, buss, tåg och flyg men också bredbandsutbyggnad. Genom Tillväxtverkets statistikportal kan till exempel kommunala destinationsbolag snabbt ta fram en ögonblicksbild som beslutsunderlag för eventuella kommande investeringar. De får också förfrågningar från företag inom sin destination om investeringar och tar då hjälp av den data de får fram i statistikportalen.

Även Tillväxtverket använder turismstatistiken för beslut i till exempel sina regionala investeringsstöd, såsom investering av hotellanläggningar, skidliftar och liknande. Statistiken behövs även för att kunna följa upp det turismpolitiska målet.

3.1.2 Permanenta förutsättningar krävs för att göra skillnad

Från och med 2021 har Tillväxtverket gjort en kraftsamling för att säkerställa kvaliteten i befintliga undersökningar och lägga grunden för en statistikinfrastruktur som är långsiktigt hållbar. Eftersom turismen inte går att följa via registerstatistik från olika branschgrupper är användarna beroende av den statistik som tas fram av Tillväxtverket. För det krävs långsiktig och permanent finansiering för att bibehålla kompetens och för att undvika avbrott i tidsserier. Tillväxtverket bedömer att myndigheten behöver ett utökat årligt anslag på 13 miljoner kronor för detta. En sammanställning av finansiering av turismen för åren 2018-2023 samt en bedömning av finansieringen framåt finns i bilaga 2.

Tillväxtverket har också lagt en grund för att få fram metoder för uppföljning av hållbarhet, även om det finns utmaningar med uppföljningen på grund av brist på data och statistik. En ytterligare utmaning är att det endast finns mål på en övergripande nivå vilket försvårar arbetet med uppföljning. Ett fortsatt arbete är nödvändigt

om hållbar turism och det turismpolitiska målet ska kunna följas upp framöver. Grunden är också lagd för att kunna samla och sprida kunskap inom ramen för kunskapsbanken. Ett väl utvecklat kunskapsstöd kan bidra till en konkurrenskraftig och hållbar turism och besöksnäring men det krävs långsiktighet och resurser för att kunna fortsätta detta arbete.

3.1.3 Nationell samordning och bra former för samverkan skapar värde

Det är uppskattat att Tillväxtverket är nationell samordnare, sammankallande och drivande i att lyfta turism och besöksnäringens perspektiv i breda sammanhang. De samarbeten som initierats är uppskattade och det finns förväntningar på att arbetet ska tas vidare och skapa ännu större värde framöver. Några av de värden som kan lyftas är att det har gett en ökad samsyn, gemensam kunskap att agera på, bättre nyttjande av offentliga medel och att det möjliggör en kraftsamling kring frågor som är centrala för att utveckla näringen.

En bra samverkan mellan aktörer inom turism och besöksnäring är högst nödvändig för att denna näring ska vara internationellt konkurrenskraftig framöver.

3.2 Delområde 2: Stärkt förändringsförmåga och omställning i besöksnäringens företag

3.2.1 Besöksnäringens stödsystem och reguljära stödsystem är ovana att samarbeta

Genomförda insatser visar på en begränsad vana bland besöksnäringens företag att arbeta tillsammans med aktörer från det reguljära stödsystemet för företags- och innovationsfrämjande. Å ena sidan har dessa främjare relativt begränsade erfarenheter av att arbeta med besöksnäringen som målgrupp. Å andra sidan har de stor erfarenhet av att arbeta med kompetenshöjande affärsutvecklande och innovativa insatser inom många andra näringar vilket ger perspektiv som kan gagna besöksnäringen.

Tillväxtverkets uppfattning är att det ibland saknas en tillit till det reguljära stödsystemet och dess förmåga att skapa värde för besöksnäringen. Detta kunde motbevisas av resultaten i flera av de genomförda projekten, där det etablerades nya kontakter och samarbeten samt uppkom spontana och betydelsefulla erfarenhetsutbyten mellan de olika projektägarna. Det finns helt klart en potential i nya konstellationer av samverkan mellan besöksnäringen och företags- och innovationsstödsystemet för en ökad grön och digital omställning.

3.2.2 Digital mognad kräver grundkompetens i affärsutveckling och förändringsvilja

Många små besöksnäringens företag arbetar digitalt med administration, bokningar, hemsidor och marknadsföring, men har svårt att se den ekonomiska vinningen med den nya digitala tekniken och hur den kan anpassas för den egna verksamheten. Samtliga projektägare i insatsen för att stärka den digitala kompetensen i besöksnäringen konstaterade att de deltagande företagens digitala mognadsgrad generellt var låg, likaså vad gäller affärs- och företagsutveckling. I de fall företagen hade en god grundkompetens inom affärsutveckling visade de också en större förmåga att ta till sig erbjudanden i form av utbildningar om digitala sälj- och marknadsföringskanaler, aktiviteter för gapanalyser och framtidsscenarier, framtagning av handlingsplaner med mera.

3.2.3 Behov av nya format för framtida insatser inom digitalisering

Besöksnäringens företagens generella behov av att höja sina kunskaper inom digitalisering delar de med många andra företag i andra näringar. För framtida uppväxlade insatser inom digitalisering kan olika tänkbara former av stöd riktade till de minsta företagen, oavsett näring och bransch, behöva övervägas. Det är viktigt att kunna erbjuda aktiviteter och insatser för företag utifrån storlek, utvecklingsskede, företagsmognad/digital mognad och verksamhetsinriktning för att

hitta rätt nivå, dynamik och omfattning och för att öka effektiviteten i satsningarna inom digitalisering.

En möjlig skillnad mot andra näringar är kopplingen mellan fysisk plats och de digitala ekosystemen i besöksnäringen. Det innebär att offentliga eller halvoffentliga aktörer i viss utsträckning får en viktig roll att koordinera, bygga ihop och vara spindeln i nätet. I synnerhet mot bakgrund av att många mindre företag i besöksnäringen har små marginaler för investeringar och kompetensutveckling.

3.2.4 Kompetensförsörjning är i hög grad kopplat till besöksnäringens attraktivitet

De kunskapsunderlag om besöksnäringens kompetensförsörjning som tagits fram inom ramen för uppdraget visar att näringen har ett tydligt attraktivitetsproblem, och att en generell ökning i utbildningsvolym inom branschrelaterade yrken och matchningsinsatser inte är en effektiv lösning (med undantag för vissa specifika och för samhället kritiska kompetenser). Besöksnäringens företag behöver i högre grad analysera och arbeta med hur de kan erbjuda mer attraktiva arbeten för att möta konkurrensen om arbetskraften från andra branscher.

Besöksnäringens rekryteringspotential finns till stor del bland de som idag befinner sig utanför arbetsmarknaden. Men de insatser som görs för att kombinera kompetensförsörjning och integration fungerar dåligt. Om dessa insatser förbättras skulle förutsättningar för en bättre fungerade kompetensförsörjning stärkas.

3.2.5 Behov av samlad information, guidning och tjänster till besöksnäringens företag via verksamt.se

Besöksnäringens företag behöver hantera många kontakter med olika myndigheter för att uppfylla de krav som lagstiftningen ställer och till exempel få nödvändiga tillstånd på plats. Företagen har ett fortsatt stort behov av samlad och guddad information som gör det enklare att få tillgång till kunskap om finansiering, samt digitala tjänster som underlättar uppgiftslämnande gentemot myndigheter. Vi ser därför att verksamt.se framåt skulle kunna ha en central roll för besöksnäringen för att proaktivt nå rätt företag med rätt insats i rätt tid. Det förutsätter långsiktiga permanenta förutsättningar.

3.3 Delområde 3: Hållbar platsutveckling

3.3.1 Platsutveckling genom turism är en kritisk faktor för att nå det turismpolitiska målet

Platsutveckling genom turism fördjupar förståelsen för turismens och besöksnäringens roll i samhällets hållbara omställning. Det sätter frågorna i sitt geografiska och organisatoriska sammanhang och aktiverar nya viktiga målgrupper i samarbetet kring en hållbar turismutveckling. Samtidigt bidrar det till en förståelse för hur man konkret kan gå till väga för att säkerställa turismens hållbara utveckling i linje med det turismpolitiska målet.

Platsutvecklingsperspektivet ger ett holistiskt synsätt där turism inte ses som ett mål i sig utan som ett medel i lokal utveckling och samhällsomställning. I och med detta perspektivskifte följer behov av fortsatta insatser för att utveckla kunskapen och förståelsen både hos aktörer som är centrala i den lokala och regionala samhällsplaneringen och hos aktörer som arbetar med att utveckla och främja turism och besöksnäring specifikt.

3.3.2 Det offentliga har ett ansvar för att platsutvecklingen bedrivs långsiktigt och på rätt premisser

Hållbar platsutveckling innebär komplexa samverkansprocesser och Tillväxtverkets insatser visar hur ett långsiktigt arbete skapar mognad och med det insikter om värdet med platsutveckling genom turism. Med mognad kommer också fler innovativa inslag, vilket styrks av den fördjupade följeforskning som gjorts på pilotprojektet.

Bred samverkan skapas genom att först bygga förtroende och en gemensam målbild i mindre nätverk som sedan kopplas samman med varandra i större konstellationer. Många gånger handlar det om att börja med enskilda informella möten för att engagera nödvändiga aktörer.

I slutändan handlar det specifikt om att de offentliga aktörer som ytterst har rådighet att hantera nödvändiga förändringsprocesser behöver axla detta ansvar för att ge de riktigt omfattande effekterna av hållbar platsutveckling genom turism.

3.3.3 Behov av fortsatt kunskapsutveckling

Hållbar platsutveckling kräver att aktörerna, både inom lokal och regional samhällsplanering och inom turism och besöksnäring, får ökad kunskap och förståelse för processens byggstenar. Behovet av att fortsätta utveckla och sprida kunskap om platsutveckling genom turism är tydligt, och har även lyfts inom myndighetsgruppen för turism och besöksnäring. Där har man konstaterat att det behövs en

kunskapsöversikt och beskrivning av begreppet som dels tydliggör vilka konsekvenser perspektivförskjutningen för med sig för nationella myndigheter, dels hur vi som myndigheter kan samverka för en snabbare omställning mot en hållbar turism och besöksnäring.

3.3.4 Relationen destinationsutveckling och platsutveckling genom turism behöver tydliggöras

Hur platsutveckling genom turism kopplar till och kompletterar den traditionella destinationsutvecklingen behöver tydliggöras ytterligare. Det kan till exempel handla om att organisatoriskt utforska var platsutveckling genom turism hör hemma i den kommunala kontexten. Eller att operativt utveckla processer som knyter samman nya och redan inarbetade arbetssätt inom de områden som hanterar frågor kopplade till lokal och regional utveckling.

3.3.5 Framgångsrikt med pilotprojekt i kombination med metod- och processtöd samt följeforskning

Resultaten av de pilotprojekt som arbetade i enlighet med *Handbok för hållbar turismutveckling i världsarv och kulturmiljöer* visade att det är en fördel att arbeta efter en satt metod. Den hjälpte projekten att stanna kvar i det strategiska arbetet innan det operativa arbetet tog vid och det gav struktur och trygghet inom ett relativt nytt arbetsområde och arbetssätt.

Projekten lyfte också vikten av följeforskningen som under projektens gång kunde tanka in och bistå med viktig kunskap. Likaså processtödet betydelse för att tillgodogöra sig kunskapen och omsätta denna i det praktiska genomförandet. Sammantaget ser vi att denna kombination av åtgärder säkerställde resultat i insatsen trots den relativt korta projekttiden.

4 Genomförande – aktiviteter och resultat

4.1 Förbättrad statistik, analys och kunskap

Tillväxtverket har i uppdrag att ansvara för samverkan och samordning inom turism, kunskaps- och kvalitetsutveckling samt inkvarteringsstatistiken som är en del av Sveriges officiella statistik. Tillväxtverket ska vara ett nationellt kunskapsstöd som möjliggör lärande mellan bland annat myndigheter, regioner och företag till nytta för besöksnäringens utveckling. Kunskapsstödet innebär att utveckla, samla och sprida kunskap från och till aktörer inom turism och besöksnäring baserat på erfarenheter och slutsatser från bland annat projekt, rapporter och utredningar från både Tillväxtverket och andra aktörer. Målet är att den kunskap som tas fram används för att utveckla besöksnäringen och för att fatta välgrundade beslut. En viktig del av regeringsuppdraget var att kvalitetssäkra, utveckla och tillgängliggöra turismstatistik. Uppdraget omfattade också att utreda hur vi kan följa upp arbetet med hållbarhet inom turism och besöksnäring.

Aktiviteter:

- Insatser för att kvalitetssäkra och utveckla turismstatistiken
- Insatser för att bättre tillgängliggöra statistik
- Utvecklade kunskapsbanken
- Tillhandahöll arenor för kunskapsutbyte
- Tog fram kunskapsunderlag
- Finansierade strategiska kunskapsprojekt
- Tog fram indikatorer för uppföljning av hållbarhet i besöksnäringen
- Samverkade med och samordnade aktörer inom turism och besöksnäring

4.1.1 Insatser för att kvalitetssäkra och utveckla turismstatistiken

Tillväxtverket utvecklar en mer jämförbar, tillförlitlig och användbar turismstatistik. Målet är att mer kvalitetssäkrad statistik om turism och besöksnäring ska finnas tillgänglig för aktörer inom turism och besöksnäring. Tillväxtverkets statistikprodukter som vi arbetat med de senaste åren är:

- Konsumentundersökning: Svenskars resande
- Inkvarteringsstatistik
- Gränsundersökning: Inkommande Besökare i Sverige, IBIS
- Turismräkenskaper

4.1.1.1 Konsumentundersökning: Svenskars resande

Sedan 2017 är Statistiska Centralbyrån, SCB, underleverantör av Svenskars resande som undersöker svenskars turistresor i Sverige och

utomlands. Undersökningen har under en längre tid haft kvalitetsproblem. En oberoende utvärdering av undersökningen gjordes då den har metodologiska utmaningar och låg svarsfrekvens. Tillväxtverket har kvalitetsgranskat data från undersökningsåren 2017–2021 samt satt upp en intern databas som möjliggör effektivare arbete med statistiken. Målet är att undersökningen ska kunna leva upp till de kvalitetskriterier som gäller för Sveriges officiella statistik. Tillväxtverket fattade beslut om att upphandla datainsamlingen av undersökningen. Skälen är att få en enkät som går att fylla i på mobiltelefon, bättre data på resans start och målpunkt samt att få ner priset. Upphandlingen påbörjades men fick avbrytas på grund av signaler om resursbrist år 2023. Undersökningen är just nu vilande.

4.1.1.2 Inkvarteringsstatistik

Tillväxtverket är ansvarig myndighet för inkvarteringsstatistiken. Statistiken produceras av Statistiska centralbyrån, SCB, på uppdrag av Tillväxtverket. En översyn av inrapporterade uppgifter och matchning mot användarnas behov gjordes i syfte att minska uppgiftslämnarbördan. Under 2022 genomförde Tillväxtverket workshops med cirka 80 uppgiftslämnare i syfte att få synpunkter och information om insamlingen. Nästa steg är att förbättra undersökningen och insamlingsprocessen till nytta för uppgiftslämnare och användare av statistiken. Inkvarteringsstatistiken sammanställs månadsvis och har sedan februari 2022 publicerats i Tillväxtverkets statistikportal.

4.1.1.3 Inkommande Besökare I Sverige, IBIS

Gränsundersökningen *Inkommande Besökare i Sverige* samlar in uppgifter om utländska besökares utgifter, aktiviteter och färdstätt under vistelsen i Sverige. Den nya IBIS-undersökningen startade 2019 (på flygplatser, hamnar, tåg samt en pilotundersökning på bensinstationer och gästhamnar). I mars 2020 gjordes uppehåll på grund av pandemin. En kvalitetssäkring genomfördes då av hittills insamlade data för kommande analyser samt publicering i Tillväxtverkets statistikportal och publicering av öppna data. Undersökningen startade igen i juni 2022 men avbröts i december 2022 på grund av neddragningar i budget.

4.1.1.4 Turismräkenskaper

Turismräkenskaperna mäter värdet av svensk och utländsk turismkonsumtion i Sverige. Tillväxtverket undersöker nu möjligheten att använda Big data för att skatta turistkonsumtionen och möjligheten att använda registeruppgifter för att få bättre uppgifter om sysselsättningen inom turism. Under 2022 och 2023 driver Tillväxtverket ett nordiskt projekt för att skapa kommunalfördelade turismräkenskaper i Sverige och olika nordiska länder. Detta görs med stöd av Nordiska ministerrådet. Tillväxtverket deltar även i ett

delprojekt, som drivs av Danmark, för att skatta turismens miljöeffekter.

4.1.2 Miljö- och turismräkenskaper

Tillväxtverket genomförde tillsammans med SCB ett fortsättningsprojekt på ett tidigare metodutvecklingsprojekt från 2018. Metoden länkar samman turismräkenskaper och miljöräkenskaper. Syftet med fortsättningsprojektet var att förfina och förbättra metoden med avsikt att få bättre kunskap om turismens klimatpåverkan i Sverige. Inom ramen för projektet gjordes en förfinad och förbättrad fördelning av utsläpp per produktgrupp samt bättre beräkningar av växthusgasutsläpp från import. Slutsatsen är att data för ressträcka per färdstätt behöver förbättras. En möjlighet är att hämta in data på ett bättre sätt via till exempel Svenskars resande och IBIS.

4.1.3 Möjligheter med Big data

Ökade kostnader för datainsamling, fallande svarsfrekvenser och ökat bortfall i traditionella undersökningar har lett till ett behov av att hitta alternativa och mer kostnadseffektiva metoder för insamling av statistik. Tillväxtverket har arbetat vidare med Big data för att få bättre kvalitet och kostnadseffektivare data. Förhoppningen är att kunna minska behovet av dyra urvalsundersökningar och få statistik som har högre precision och ökade möjligheter till regional nedbrytbarhet.

4.1.4 Insatser för att bättre tillgängliggöra statistik: statistikportal

Tillväxtverket undersökte under 2021 kunskapsbehovet hos aktörer inom turism och besöksnäring och kom fram till att det behövs en bättre och mer användarvänlig statistikportal, i första hand för inkvarteringsstatistiken. Behovet är också att på ett enklare sätt kunna hämta öppna data från Tillväxtverkets turismstatistik. I februari 2022 lanserades statistikportalen för Inkvarteringsstatistiken som innebar ett antal förbättringar jämfört med den tidigare statistikportalen som låg hos SCB. Nu kan användarna enkelt ta del av, ladda ner samt jämföra resultat på gästnätter, ankomster och logiintäkter. Data presenteras grafiskt via diagram, kartor och figurer. Användare som tidigare betalat för prenumerationer på kommunala data på inkvarteringsstatistiken från SCB, kan nu ladda ner motsvarande statistik avgiftsfritt.

Statistikportalen utvecklades under 2022 och följande data presenteras nu i portalen: Inkvarteringsstatistiken, resor och besök (Svenskars resande, IBIS) och Turismräkenskaperna. Vi undersöker nu möjligheten att utöka innehållet och att publicera öppna data från turismstatistiken framgent.

4.1.5 Utveckla kunskapsbanken

Inom ramen för Tillväxtverkets webbmiljö har vi utvecklat och lanserat en kunskapsbank. Under regeringsuppdraget har vi haft fokus på att kontinuerligt fylla på med kunskap inom områden som turismstatistik, omvärldsanalys och trender, platsutveckling, naturturism, hållbar turism, evenemang och kunskap om turism och besöksnäring. Att identifiera behov av kunskap är ett arbete som görs löpande i dialog med aktörer inom turism och besöksnäring. Ett sådant område som identifierades är att det behövs kunskap om turism och besöksnäringen och dess betydelse för Sverige. Som ett resultat av det tog Svensk Turism och Tillväxtverket fram en film och webbsidor med grundläggande kunskap om turism och besöksnäring.

4.1.6 Tillhandahålla arenor för kunskapsutbyte

Tillväxtverket arrangerade under 2022 ett antal seminarier för att sprida kunskap till aktörer inom turism och besöksnäring. Ett av dessa var Fakta om svensk turism som sammanfattar Tillväxtverkets turismstatistik under 2021. Tillsammans med Visit Sweden fortsatte vi seminarieserien *Destinationen Sverige – Tillsammans ökar vi takten för en hållbar turism*, som syftar till att skapa en gemensam bild av vad hållbar turism kan vara. Inom ramen för serien genomfördes tre seminarier med teman Hållbarhet ur besökarens perspektiv, Hållbara transporter samt Social hållbar turism och besöksnäring.

Sveriges kommuner och regioner, SKR, arrangerade i samarbete med Tillväxtverket och Regionala nätverket för turism och besöksnäring konferensen *Besöksnäring på agendan*. Temat var Turismens och besöksnäringens roll för platsutveckling. Utöver seminarier arrangerade vi ett antal erfarenhetsträffar där våra finansierade projekt utbytte kunskap med varandra.

4.1.7 Kunskapsunderlag

Tillsammans med aktörer inom turism och besöksnäring som bestod av myndigheter, regionala turism- och besöksnäringorganisationer, arbetsgivar- och branschorganisationer, kommuner med flera tog vi fram ett antal kunskapsunderlag utifrån identifierade behov:

- Analys av långsiktig kompetensförsörjning för besöksnäringen
- Kunskapssammanställning över utvecklingen av transportsystemet för turism
- Kartläggningar av aktörssystemet för turism och besöksnäring samt ekosystemet för utveckling och spridning av kunskap
- Kartläggning av innovation i offentlig sektor samt en undersökning av innovation i besöksnäringens företag
- Kartläggning av mountainbike-leder.

De upphandlade kunskapsstudierna hade olika syften. Området *Innovation* syftade till att kartlägga innovation i offentlig sektorn och

genomlysa besöksnäringens innovationssystem. Inom *Kompetensförsörjning* togs nio delrapporter fram, vilka alla hade separata mål och syften, bland annat problemkartläggning av besöksnäringens kompetensförsörjning och en undersökning över hur övriga nordiska länder hanterar kompetensförsörjning inom besöksnäringen. Övriga områden syftade till att strukturera redan genomfört arbete kring *MTB-leder*, analysera *aktörs- och kunskapssystemet inom besöksnäring*, och skapa en gemensam bild av hur utvecklingen av *transportsystemet* kan komma att se ut framåt. Eftersom insatserna är relativt spridda genomfördes en mängd olika aktiviteter såsom litteraturstudier, intervjuer, fokusgrupper, kartläggningar med mera.

Under 2022 publicerade vi och presenterade också rapporterna *Ekonomiska läget för besöksnäringen*, som redovisar hur respektive delbransch i besöksnäringen utvecklats per kvartal samt *Fakta om svensk turism 2021* som sammanfattar Tillväxtverkets turismstatistik.

4.1.8 Strategiska kunskapsprojekt

De kunskapsprojekt vi finansierade syftar till att på olika sätt förbättra tillgänglig kunskap, data och verktyg för att på så sätt stärka olika aktörer inom turism och besöksnäring. Det kan handla om att strukturera upp besöksnäringens data och skapa en digital datainfrastruktur, att etablera en tydlig bild av vad som definierar svensk kulturturism eller att förbättra aktörers förmåga att mäta ekonomisk hållbarhet och klimatpåverkan. Nedan är de kunskapsprojekt vi genomförde inom ramen för regeringsuppdraget.

4.1.8.1 Evenemang i siffror - fortsättningsprojekt

Projektet Evenemang i siffror som påbörjades 2021 mäter branschens storlek genom årliga nyckeltal, både ekonomiska tal och mått på branschen i form av antal evenemang och besökare.

Fortsättningsprojektet, som letts av BFUF, utredde tillgängliga datakällor och hur dessa kan kopplas ihop för att ge en enhetlig och samlad statistik. Målet är att få ökad kompetens och kunskap om evenemangssektorns roll, utveckling och samhällsekonomiska effekter.

4.1.8.2 Tourism agenda

Ett projekt, som letts av Xperience Next på Lindholmen Science Parks för att förbättra förmågan att mäta hållbarhet och klimatpåverkan inom besöksnäringen genom tillgång till finansiell transaktionsinformation. Det visar tydligt att förmågan att mäta attraktionskraft, i både turistekonomiska effekter och lokal konsumtion, både är möjligt och är ett viktigt verktyg. Kunskapen ger företagen bättre förutsättningar att stärka sin konkurrenskraft genom att bättre förstå sin kundbas, utveckla bättre erbjudanden samt att kontinuerligt driva utveckling med hållbarhet i fokus.

4.1.8.3 Förstudie kulturturism

Visit Sweden har genomfört en förstudie med syfte att identifiera vilka insatser inom kulturturism som kan bidra till en konkurrenskraftig besöksnäring. Resultatet visar att det finns stor potential och goda anledningar till att satsa på svensk kulturturism för att skapa en konkurrenskraftig och hållbar besöksnäring med förmåga att locka fler besökare till Sverige. Studien bidrar till ökade kunskaper och insikter som i ett nästa steg kan ligga till grund för strategi och fortsatta insatser inom kulturturism.

4.1.8.4 Öppna data

Visit Sweden har lett projektet Öppna data som möter besöksnäringens utmaningar inom öppen och digital datainfrastruktur. Ett framgångsrikt arbete har startats nationellt med en turismdataportal där data strukturerats och är enhetligt i ett ekosystem att användas av stora och små aktörer. Arbetet är långsiktigt och prioriterat vilket krävs för att öka synligheten av resmålet Sverige och dess utbud online.

4.1.8.5 Finansiella styrkan i svensk besöksnäring

En undersökning om besöksnäringens finansiella status/styrka har genomförts av Visit Sweden i samverkan med Visita. Syftet var att skapa ett nytt mätinstrument som beaktar hur olika ekonomiska parametrar påverkar företagen. Undersökningen ger en indikation hur många företag som i närtid riskerar konkurs eller kraftiga neddragningar i verksamheten samt de bakomliggande orsakerna. Kunskapen behövs för att skapa en bild av framtida utmaningar och i förlängningen bistå företagen med rätt insatser för att skapa robusthet i näringen.

4.1.8.6 Nationellt ramverk för vandringsturismleder – steg III

Ett projekt som genomförts av Visit Skåne, Visit Dalarna och ytterligare regioner, med syfte att fortsätta utveckla och implementera nationellt ramverk för vandringsleder. Inom projektet togs en kommunikationsstrategi och budskapsplattform fram som underlättar för aktörer inom vandringsturism att kommunicera med vandraren, för att säkerställa ett hållbart användande av lederna. Projektets resultat bidrar till att Sverige ökar sin attraktivitet inom hållbar naturturism, med en väl utvecklad vandringskultur och -infrastruktur som skapar möjligheter för besöksnäring, friluftsliv och folkhälsa.

Det nationella ramverket för vandringsleder fortsatte att implementeras via Tillväxtverkets uppdrag att inom landsbygdsprogrammet ge stöd till investeringar i infrastruktur för rekreation och turism. Ett stöd som Tillväxtverket valde att rikta till bland annat vandringsleder.

4.1.9 Indikatorer för uppföljning av hållbarhet i besöksnäringen

Som en del av regeringsuppdraget har Tillväxtverket haft i uppdrag att lämna förslag på indikatorer som möjliggör en framtida uppföljning av det turismpolitiska målet. I slutrapporten för detta deluppdrag, som lämnades in den 7 oktober 2022, besvaras frågorna – hur bör det turismpolitiska målet följas upp, vilka bedömningsgrunder och indikatorer är lämpliga för att följa upp målet, och hur bör arbetet se ut framgent. I arbetet med att ta fram bedömningsgrunder och indikatorer arbetade Tillväxtverket tillsammans med en referensgrupp bestående av forskare, analytiker, regionala tjänstepersoner och företrädare för organisationer och destinationer.

4.1.9.1 Förslag till indikatorssystem

Vårt förslag till indikatorssystem för hållbar turism och besöksnäring utgår primärt från centrala behovsområden som den nationella strategin för besöksnäring pekar ut som särskilt utmanande och där en förändring bör ske för en mer hållbar turism och besöksnäring. Inom de olika temaområdena presenterar strategin *tecken på framsteg* som vi bedömer kan ses som delmål för en hållbar besöksnäring. Vi har delat analysen i turismpolitiska målets fyra områden (Hållbart resande, Hållbar, konkurrenskraftig och växande besöksnäring, Sysselsättning och Attraktiva platser) och identifierat tio centrala behov där det behöver utvecklas indikatorer för att möjliggöra den uppföljning och framtida utvärdering av strategin som behövs.

För varje behovsområde har vi utvecklat en förändringskedja (logik) som visar på hur behov av förändring hänger ihop med vilka effekter som måste uppstå - och förslag på indikatorer för att följa upp effekterna. Vi föreslår totalt 48 indikatorer – men utifrån dessa kan på sikt ett antal väljas ut för en förenklad redovisning utifrån den statistik som på lång sikt kommer finnas tillgänglig på området.

4.1.9.2 Utmaningar

En utmaning med att kunna ta fram träffsäkra indikatorer och följa upp hållbar turism är att utveckling av hållbarhet inom besöksnäringen är beroende av utveckling inom många andra delar av samhället. Dessutom är datatillgången begränsad vad gäller både turismen och dess nyckeltal och besöksnäringen som odefinierad delmängd av fler sektorer i ekonomin. Vår analys visar att tillgången på befintliga data som gör det möjligt att utveckla indikatorer varierar mellan olika delar av strategin, och mellan olika delar inom de olika behovsområdena. En ytterligare utmaning är att det turismpolitiska målet och besöksnäringstrategin som helhet uttrycker mål på en övergripande nivå vilket leder till att uppföljning och utvärdering försvåras. För att kunna ta fram relevanta indikatorer föreslår vi att målen tydliggörs, behovsområden prioriteras och att indikatorer och statistik fortsatt utvecklas utifrån alla strategins fokusområden.

Trots utmaningar med att utveckla träffsäkra indikatorer för att följa upp hållbar turism utgör förslagen till bedömningsgrunder och indikatorer en viktig utgångspunkt. Fortsatt arbete är nödvändigt om hållbar turism och det turismpolitiska målet ska kunna följas upp framöver. För mer utförliga slutsatser och rekommendationer inom detta område hänvisar vi till den separata slutrapporten (Å 2022-4946 Indikatorer för att följa det turismpolitiska målet).

4.1.10 Nationell samordning och former för samverkan

Tillväxtverket har i uppdrag att ansvara för samverkan och samordning inom turism. Främst är det två samarbetsforum som varit viktiga för oss i genomförandet av regeringsuppdraget.

Myndighetsgruppen för turism och besöksnäring där Tillväxtverket samlar 16 myndigheter och statliga bolag. Som grund för gruppens arbete finns en strategisk plattform med nio prioriterade områden för insatser under den närmaste treårsperioden. Områdena är utformade för att möta besöksnäringens utmaningar och samtidigt spegla myndigheternas och bolagens roller och ansvar. Under regeringsuppdraget arbetade myndighetsgruppen med området hållbar platsutveckling, kompetensutveckling, samverkan i aktörssystemet och tillgänglighet och transporter.

Tillväxtverket, Visit Sweden och regionala besöksnäringssfunktioner samarbetar inom *plattformen Smartare tillsammans*, som har fokus på besöksnäringens utmaningar och behov. Plattformen bedrev under 2022 en utvecklingsprocess med fokus på fem prioriterade områden; kunskap och insikt, samverkan i aktörssystemet, innovation och utveckling, infrastruktur och tillgänglighet samt kompetensförsörjning.

Dessa två forum har överlappande prioriteringar vilket inneburit att flernivåsamverkan är centralt. Inom ramen för regeringsuppdraget initierade och genomförde dessa två grupperingar fyra olika studier (de fyra först nämnda i 3.5 ovan) med syfte att få gemensamma kunskaper samt en gemensam bild av utmaningar och möjligheter. Dessa kunskaper ligger till grund för att olika aktörer både enskilt och tillsammans med andra ska kunna agera på kunskapen för att få mer träffsäkra insatser.

4.2 Stärkt förändringsförmåga och omställning i besöksnäringens företag

Aktiviteter:

- Utlysning av projektmedel för att stärka kompetensförsörjning, affärs- och produktutveckling i destinationer
Målgrupp: Destinationsaktörer som projektägare, företag som projektdeltagare
- Utlysning av projektmedel för att stärka digital kompetens i besöksnäringens företag
Målgrupp: Destinationsaktörer som projektägare, företag som projektdeltagare
- Studier inom digitalisering i besöksnäringen
Målgrupp: Företag i besöksnäringen och främjande organisationer
- Kunskapsunderlag för kompetensförsörjning i besöksnäringen
Målgrupp: Företag i besöksnäringen och främjande organisationer
- Förenkla besöksnäringens myndighetskontakter (verksamt.se)
Målgrupp: Företag i besöksnäringen
- Insatser för att främja natur- och ekoturism
Målgrupp: Företag i besöksnäringen, främst natur- och ekoturismföretag, samt främjande organisationer

4.2.1 Utlysning: Utveckla kompetens och produkter inom turism och besöksnäringen

I utlysningen kunde aktörer som arbetar med destinationsutveckling (till exempel regioner, kommuner, destinationsbolag och andra främjande aktörer) söka stöd för insatser som syftar till att stärka besöksnäringens långsiktiga behov av kompetens och produkt- och affärsutveckling. Genom utlysningen ville Tillväxtverket möjliggöra ett omställningsarbete som utgår från besöksnäringens behov och som har blivit tydligt i spåren av coronapandemin. Pandemin förändrade våra resmönster och beteenden samtidigt som bristen på rätt kompetens fortsatt varit ett hinder för företag inom besöksnäringen. På grund av detta såg Tillväxtverket att besöksnäringens företag var i fortsatt behov av hjälp med produkt- och affärsutvecklingsprocesser för att ställa om till nya kundgrupper och marknader samt stöd i att arbeta strategiskt med sin kompetensförsörjning.

Det gick att söka medel för aktiviteter inom två olika inriktningar: strategisk kompetensförsörjning respektive produktutveckling. Totalt kom det in nio ansökningar varav åtta valdes ut av Tillväxtverket.

Projekten handlade om att:

- stärka företagens förmåga att arbeta systematiskt, långsiktigt och strategiskt med kompetensförsörjning för att utveckla företaget
- utifrån befintlig kunskap bygga och sprida kunskap om besöksnäringens behov av kompetens kopplat till affärerna och rollen som företagare och arbetsgivare
- erbjuda utvecklade processer för affärs- och produktutveckling till besöksnäringens företag där affärsmöjligheter tas till vara och stärker företagets omställningsförmåga med krav på hållbarhet
- utveckla smarta samarbeten mellan besöksnäringens företag samt mellan besöksnäringens företag, offentliga besöksnäringens aktörer och företagsfrämjare för att öka företagets lönsamhet.

4.2.2 Utlysning: Stärka digital kompetens i besöksnäringens företag

Tillväxtverket beviljade drygt fem miljoner kronor till sex projekt inom utlysningen *Digital kompetens i besöksnäringens företag*. Satsningen vände sig till offentliga och privata företags- och innovationsfrämjande aktörer som företrädare och erbjuder småföretag utbildning, coachning och affärsrådgivning. Syftet var att stärka besöksnäringens småföretag att ta nästa utvecklingssteg och att hållbart hantera digitaliseringens möjligheter, risker och konkurrensförhållanden för ökad affärsnytta.

Insatsen skulle stärka och bredda olika företagsfrämjares verksamheter och få fler typer av aktörer att stötta besöksnäringens digitala omställning.

Projekten fick stöd för att vidareutveckla, nivå- och målgruppsanpassa redan befintliga erbjudanden, tjänster och metoder. De representerade olika utmaningar och genomförandemodeller. I satsningen deltog tre innovationsfrämjande aktörer i form av science parks och en inkubator, en privat aktör, ett regionalt destinationsbolag och ett minikluster/lokal ekonomisk förening av turistföretag. Inom insatsen genomfördes tre digitala och två fysiska erfarenhetsträffar, tre tema- och kunskapsträffar samt ett antal individuella projektbesök och digitala avstämningsmöten med projektägarna.

4.2.2.1 Två studier om digitala ekosystem respektive säker digitalisering

Tillväxtverket finansierade två studier. I studien om *Små företag i digitala ekosystem* diskuteras hur de små företagen påverkas och agerar/har möjlighet att agera i så kallade digitala ekosystem, det vill säga system där plattformar (applikationer, hårdvara och processer) skapar nya förutsättningar för företag att samverka, samspela och att ta fram nya produkter och tjänster. Studien gör en genomgång av olika faktorer som påverkar en framgångsrik tillväxtresa i ett digitalt ekosystem och presenterar några företagsexempel både från besöksnäringen och från andra näringar.

Rapportförfattarna för kunskaps- och analysstudien om *Säker digitalisering i små och medelstora företag* går igenom genomförda

insatser som kan stärka och utveckla Tillväxtverkets roll för att stötta små och medelstora företags arbete med digital säkerhet. Bland insatserna som analyseras finns två besöksnäringensprojekt.

4.2.3 Kunskapsunderlag: Kompetensförsörjning i besöksnäringen

Det råder kompetensbrist inom flera yrken inom besöksnäringen och problemet med kompetensförsörjning lyftes i dialoger med besöksnäringen fram som ett stort hinder för tillväxt och förbättrad konkurrenskraft. Det övergripande kunskapsläget om sakernas tillstånd är dock svagt och på flera områden saknas relevant och uppdaterad kunskap. Som en del av regeringsuppdraget finansierades en studie som beskriver förutsättningarna och ger förslag med syfte att nå en förbättrad kompetensförsörjning i besöksnäringen.

Under hösten 2022 genomfördes nio mindre studier för att ta fram ett kunskapsunderlag för att bättre förstå besöksnäringens utmaningar och möjligheter avseende kompetensförsörjning. Studierna som gjordes var en problemkartläggning av besöksnäringens kompetensförsörjning, statistiska analyser om vilka som arbetade i besöksnäringen samt in- och utflödet av kompetens i näringen, utrikes födda i näringen, kompetensförsörjning till besöksnäringen i Sverige, Danmark, Norge och Finland samt goda exempel på kompetensförsörjning inom besöksnäringen från Norden. Alla rapporter finns tillgängliga på Tillväxtverkets webbplats.

Kunskapsunderlaget presenterades och diskuterades på ett event och i särskilda samverkansforum för turism och besöksnäringens aktörer.

4.2.4 Förenkla besöksnäringens myndighetskontakter

Verksamt.se är myndigheternas gemensamma webbplats med information och tjänster för den som vill starta och driva företag och har cirka sju miljoner besök per år. Målet med webbplatsen är att hjälpa företagarna att få en bra överblick över sitt företagande, underlätta myndighetskontakter och erbjuda kunskap som gör det lättare att starta och utveckla sitt företag.

4.2.4.1 Samlad information till företagare inom besöksnäringen

Under 2022 fokuserade vi på att förvalta sidorna under *Samlad information till företagare inom besöksnäringen* på verksamt.se. Sidorna togs fram 2021 utifrån behov som bland annat identifierats med hjälp av arbetsgivar- och branschorganisationerna Visita och Naturturismföretagen. Syftet var att underlätta för besöksnäringens företagare genom att paketera befintlig och viss ny information och tjänster på ett ställe på verksamt.se. En av åtgärderna vi genomförde under 2022 för att synliggöra och göra det enklare för företagare inom besöksnäringen var att komplettera tjänsten *Hitta rådgivning och finansiering* med fler aktörer och erbjudanden som riktar sig till företagare inom besöksnäringen.

4.2.4.2 Kommunikation

För att fortsätta öka kännedomen om sidorna och tjänsterna under *Samlad information till företagare inom besöksnäringen* genomfördes under 2022 kommunikationsinsatser i verksamt.se:s egna kanaler, om än mindre omfattning i jämförelse med 2021. Vi

- lyfte checklistorna i nyhetsbrevet, med cirka 28 100 prenumeranter, med budskapet att arrangera event
- annonserade på Facebook, där vi har 7 000 följare, med ett övergripande budskap om våra samlade sidor.
- publicerade inlägg på Instagram, där vi har 710 följare, med budskapet att starta hotell med hjälp av vår checklista.

I sammanställningen av nyhetsbrevet och inläggen kunde vi se att vi uppnådde över 106 000 potentiella visningar under 2022.

4.2.4.3 Anpassad guidning utifrån bransch

Inom ramen för arbetet med livsmedelsstrategin har Tillväxtverket i nära samverkan med Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna inlett ett arbete för att skapa guideprocesser till alla företag i hela livsmedelskedjan på verksamt.se. Det handlar bland annat om att kartlägga och mappa tillstånd, godkännanden, registreringar och liknande mot branscher utifrån Standard för svensk näringsgrensindelning, SNI, och att utveckla en lösning på verksamt.se som innebär att företag kan identifiera sin verksamhet genom SNI-koder och få tillstånd och liknande presenterade baserat på vald kod. När den tekniska implementationen är på plats ska det vara möjligt att utöka tjänsten med fler branscher.

Som en av aktiviteterna under 2022 valde Tillväxtverket att testa att koppla på ett urval av branscher inom besöksnäringen till det arbete som redan inletts för livsmedelskedjan. Urvalet fokuserade på branscher (SNI-koder) kopplade till aktiviteter och upplevelser för att på så vis komplettera stödet som redan finns genom de branscher som täcks av de befintliga checklistorna på verksamt för besöksnäringen. Arbetet bestod huvudsakligen av att närmare undersöka vilka slags verksamheter som kan ingå i de utvalda branscherna samt att påbörja kartläggning och mappning när det gäller vilka tillstånd, registreringar, godkännanden och liknande som finns för dessa.

För att möjliggöra ett utökat tjänsteutbud och ännu bättre innehåll för företagen på verksamt.se kommer arbetet med webbplatsen att intensifieras och det genomförs ett tekniskt plattformbyte på verksamt.se under 2023. Den påbörjade aktiviteten kopplat till besöksnäringen har därför pausats och kommer inte att resultera i någon leverans på verksamt.se under 2023, vilket var målet när arbetet inleddes. Dessutom är fortsatt arbete beroende av det utvecklingsarbete som pågår för livsmedelskedjan. Vi ser däremot att behovet av fortsatt guidning är en central del för besöksnäringens omställningsförmåga och konkurrenskraft.

4.2.5 Insatser för natur- och ekoturism

Ett särskilt villkor inom regeringsuppdraget var att genomföra insatser för natur- och ekoturism.

4.2.5.1 Stärka naturturism i samverkan med Visit Sweden

I samverkan med Visit Sweden genomfördes tre projekt för att specifikt stärka svenska naturturismföretag samt bilden av Sverige som en hållbar och attraktiv naturturismdestination. Projekten syftade till att utveckla och förmedla kunskap som hjälper företag samt andra aktörer att bättre förstå vad som efterfrågas av marknaden.

Det genomfördes insatser för att öka företagens kunskap kring internationella trender och olika målgruppers behov. Dessutom uppdaterades en studie om naturturism som togs fram inom ramen för Naturturismprogrammet 2016. Utifrån studien togs kunskapsunderlag fram för hållbar natur- och ekoturism på landsbygden där trender, målgruppers efterfrågan och drivkrafter fastställdes. Insikterna spreds under Forum för naturturism, via ett webinarium samt i Tillväxtverkets respektive Visit Swedens kunskapsbank.

För att göra det enklare för företag att ta till sig kunskap genomfördes en utveckling av Visit Swedens kunskapsbank. En satsning gjordes kring det internationella researrangörsledet. Syftet var att långsiktigt öka besöksnäringens förmåga att bearbeta researrangörsled och internationell försäljning. Visit Sweden påbörjade också ett arbete med att framställa ett nytt format för temperaturmätningar hos internationella researrangörer. I förlängningen ska det öka förmågan att förutspå efterfrågan och bokningsläget för kommande säsonger. Det genomfördes även insatser kopplat till marknadsföring som ska stärka naturturismföretagare i kommunikationen mot potentiella besökare.

Tillväxtverket och Visit Sweden, tillsammans med en svensk delegation bestående av svenska naturturismföretag och regionala aktörer, marknadsförde Sverige som naturturismdestination på den internationella naturturismkongressen *Adventure Travel World Summit 2022*, ATWS, i Lugano i Schweiz. Syftet var att främja ökad konkurrenskraft hos deltagande svenska naturturismföretagare på den internationella marknaden. Detta gjordes genom kunskapshöjande seminarier, möten med relevanta internationella medier samt utländska researrangörer.

4.2.5.2 Forum för naturturism

Tillväxtverket beviljade även medel till branschorganisationen Naturturismföretagen som vidareutvecklade hybridmötet *Forum för naturturism*, där årets tema var Social hållbarhet på landsbygden. Forum för naturturism är det enda nationella forum där företagare verksamma inom naturturism samlas tillsammans med regioner, kommuner, destinationer och myndigheter som verkar för att stödja utvecklingen av naturturism i Sverige.

4.2.6 Resultat

4.2.6.1 Närmare 270 företag i insatser inom affärs- och produktutveckling samt strategisk kompetensförsörjning

265 företag deltog i projektens aktiviteter och flera produkter/produktpaket skapades eller är under utveckling som ett resultat av insatsen. Vi kan se att förutsättningarna för att skapa bredd i företagens erbjudanden stärktes. Dessutom fick deltagande företag tillgång till verktyg för strategiskt kompetensförsörjningsarbete och hållbar produktutveckling samt kunskap om hur de använder dem. Insatserna skapade också förutsättningar för nya former av samverkan mellan företagare, vilket resulterat i nya innovativa produkter. Baserat på enkätsvar kan vi se att företagen, i hög utsträckning, blev inspirerade till förändring och att de fått ökad och relevant kunskap som kan tas vidare i det fortsatta arbetet.

Ytterligare resultat av insatsen är att flertalet kunskaps- och informationsmaterial togs fram. Dessa kan användas som stöd för både privata och offentliga aktörer vid fortsatta insatser. Exempelvis kunskap riktad till entreprenörer med konkreta exempel på hur andra har arbetat med affärs- och produktutveckling samt tydliga steg hur man kan nyttja en plats i sin verksamhet, för ökad lönsamhet och för att skapa långsiktighet i produktutvecklingen.

I stort ansåg projekten att insatsen utvecklade och förbättrade samverkan inom destinationen samt lade grunden till långsiktig utveckling. Det kan till exempel röra en ömsesidig förståelse för destinationens värde och besöksnäringens bidrag till välfärd och utveckling. Samtliga projektägare rapporterade att den kunskap som utvecklats inom projekten kommer att tas vidare i ordinarie verksamhet för fortsatt arbete med besöksnäringen, främjare och offentliga aktörer.

Den korta projekttiden var en utmaning, men bidrog samtidigt till att projektägarna fick anledning att driva på arbetet och snabbt hitta fokus. Däremot vittnar nästintill alla projekten om svårighet att säkerställa deltagarnas fulla engagemang, där tiden hos företagen var den begränsande faktorn. Dessutom var det svårt att anpassa innehållet och hitta en nivå som passar företag med olika affärsmässig och digital mognad. Tid och resurser ansågs otillräckliga för att coacha nya företag. Här lyfter projekten individuell rådgivning som en framgångsfaktor för att minska kunskapsglappet och vi kan se att detta, i kombination med grupp- och nätverksträffar varit en framgång. Även en mix av digitala och fysiska träffar med möjlighet till erfarenhetsutbyte med andra företag har varit en framgångsfaktor.

4.2.6.2 Metoder och erbjudanden för stärkt digital kompetens anpassade för besöksnäringen

Tillväxtverket drar även slutsatsen att målen om att företagen ökade sin förmåga att utnyttja digitaliseringen för affärsnytta nåddes. I de projekt där det var aktuellt ökade företagen också sin kunskap att bedöma och hantera grundläggande digital säkerhet. Ambitionen att försöka nå de mer tillväxtorienterade besöksnäringensföretagen och dess ledningar visade sig vara svårare att uppfylla än förväntat. Deltagandet av nya företagsfrämjande aktörer breddades och samtliga aktörer ökade sina förmågor att stötta företag i besöksnäringen. Metoder, erbjudanden och tjänster anpassades och förenklades för målgruppen av företag i projekten och kunskapen om företagets behov och förutsättningar för affärsutveckling genom digital omställning ökade.

4.2.6.3 Bättre verktyg och förenklade myndighetskontakter

Under perioden 1 januari – 30 april 2022¹ besöktes sidan *Samlad information till företagare inom besöksnäringen* inklusive undersidor 1 966 gånger. Under samma period, 1 januari – 30 april, var intresset för branschchecklistorna fortsatt stort. Det skapades 3 510 restaurangchecklistor, 865 hotellchecklistor och 510 evenemangchecklistor på verksamt.se vilket ligger i nivå med antal skapade checklistor 2021.

Från november 2021 till oktober 2022 hade vi en användarenkät på *Samlad information till företagare inom besöksnäringen* med undersidor. Den visade att 84 procent instämde helt eller i hög grad att de hittat relevant information och användbara tjänster på verksamt.se. 77 procent instämde helt eller i hög grad att de ökat sin kunskap om hur de kan starta eller utveckla sitt företag genom informationen och tjänsterna på verksamt.se.

Under 2022 genomfördes en större användarundersökning på hela verksamt.se som besvarades av 1138 respondenter. Där tyckte 94 procent att verksamt.se, helt eller delvis, gör det enklare att starta och driva företag och 91 procent kunde, helt eller delvis, lösa sitt ärende och hittade det de sökte på verksamt.se. Sammantaget, med en fortsatt hög användning av checklistorna för besöksnäringen och svaren i de två användarundersökningarna, bedömer vi att vi uppfyller målen med

---

¹ I maj 2022 infördes ett nytt sätt att hantera kakor (cookies) på verksamt.se som innebär att vi enbart samlar in besöksstatistik för användare som accepterar alla kakor. Det innebär att vi från maj 2022 inte har fullständig statistik för verksamt.se och kan därför inte heller jämföra med data som vi samlat in tidigare då den senare statistiken bygger på ett mindre antal besökare.

insatsen² och att företag har fått bättre verktyg och enklare myndighetskontakter genom den samlade informationen till besöksnäringen på verksamt.se.

4.2.6.4 Ökad kunskap och samverkan för fortsatt utveckling av naturturism

Vi kan se att insatserna inom naturturism var av stor betydelse för att kunna lyfta naturturismföretagare mot utmaningar såsom förändrade resmönster efter pandemin samt klimatförändringar.

Kunskapshöjande insatser medförde inspiration till förändring som på sikt kan medföra att svenska företag inom naturturism ökar konkurrenskraften. Detta bidrar till att Sverige fortsatt kan vara en hållbar och attraktiv destination för naturturism. I de insatser där företag varit involverade ser vi även att det främjat en starkare samverkan, sammanhållning och stolthet för svensk naturturism.

---

² 70 procent av besöksnäringensföretagen ska tycka att de hittar relevant information och tjänster på verksamt.se. 70 procent av besöksnäringensföretagen ska tycka att de, genom verksamt.se, ökar sin kunskap om hur de kan utveckla sitt företag.

4.3 Fördjupat arbete kring hållbar platsutveckling

Deluppdraget syftade till att fortsätta bygga kunskap om hur hållbar platsutveckling kan förstås och användas för att utveckla en hållbar turism och besöksnäring. I uppdraget ingick också att utveckla modeller för att främja besöksnäringen där platsen och det lokala samhället utgör utgångspunkten och där man tar hänsyn till konsekvenser för miljö och klimat. Projekten som deltog i satsningen hade därför också i uppdrag att beskriva de arbetssätt och metoder som använts vid genomförandet av projekten.

Aktiviteter:

- Utlysning av projektmedel för fördjupat arbete kring hållbar platsutveckling, inklusive världsarv och biosfärområden.
Målgrupp: Aktörer som ansvarar för eller samordnar olika delar av utvecklingen av en plats.
- Metod- och processtöd till projekt inom världsarv och biosfärområden i att följa Handbok för hållbar turismutveckling i världsarv och kulturmiljöer.
- Följeforskning på fördjupat arbete med hållbar platsutveckling genom turism.
- Kommunikation och kunskapsspridning.

4.3.1 Utlysning: Fördjupat arbete kring hållbar platsutveckling

Utlysningen *Fördjupat arbete kring hållbar platsutveckling* riktades till aktörer som har ett samordningsansvar mot världsarv och biosfärområden. Satsningen syftade till att stärka besöksmål som är intressanta både nationellt och internationellt samt med potential att öka den lokala attraktionskraften. Utlysningen riktade sig även till redan pågående projekt inom Hållbar platsutveckling 2021, varvid fem projekt fick fortsätta sitt arbete och sammanställa fördjupad kunskap. Totalt kom det in 22 ansökningar i utlysningen, varav 13 projekt beviljades.

En viktig förutsättning för projektens arbete var att det fanns delaktighet och samverkan mellan olika intressenter, som företag, lokalbefolkning, civilsamhället och kommuner. Utlysningen riktades specifikt till aktörer som redan hade en bred samverkan och därmed potential att arbeta långsiktigt och strukturerat med hållbar platsutveckling – även efter projekttidens slut. Tillväxtverket prioriterade en mix av projekt som tillsammans hade potential att flytta fram kunskapsutvecklingen inom detta område.

Majoriteten av projektägarna var kommuner, där flera av kommunernas förvaltningar var involverade i pilotprojekten. Utöver kommuner drevs projekten bland annat av destinationsbolag, andra offentliga verksamheter och ideella föreningar.

4.3.1 Metod- och processtöd

Som stöd fick valda projekt tillämpa *Handboken för turismutveckling i världsarv och andra kulturmiljöer*. Det är en handfast steg-för-steg-guide indelad i tio olika insatsområden som sedan tidigare tagits fram av Tillväxtverket och Riksantikvarieämbetet med ambition att göra metoden mer tillgänglig, pedagogisk och därmed också lättare att använda. Inom varje del finns det tips på arbetssätt, metoder och verktyg. Handboken är resultatet av det tvååriga projektet Stärka världsarv som syftade till att testa, utveckla och anpassa FN-organet Unescos metod *World Heritage Sustainable Tourism Toolkit*.

Utifrån tidigare slutsatser och insikter från 2021 valde Tillväxtverket i den fortsatta satsningen under 2022 att låta åtta världsarv och biosfärområden testa guiderna i handboken. Syftet var att få mer kunskap om hur den praktiskt fungerar som ram och metod i arbetet med platsutveckling för en hållbar turism och besöksnäring. För stöttning i processen erbjöds ett nationellt metod- och processtöd. I uppdraget till upphandlad konsult ingick bland annat att:

- löpande och i dialog med Tillväxtverket ge metodstöd till projekten via erfarenhetsträffar och kunskapsseminarier samt skapa ett utbyte och lärande mellan projekten,
- bidra till att projekten fick stöd i att hålla fokus på det de åtagit sig att åstadkomma, med ett integrerat hållbarhetsperspektiv,
- i dialog med projekten, kontinuerligt bistå med att analysera projektens arbete och resultat för att erfarenheter och kunskaper som utvecklas under projekttiden ska tas tillvara.

Erfarenhetsutbyte mellan projekten var ett viktigt verktyg under genomförandet av insatsen. Tillväxtverket arrangerade totalt nio erfarenhetsträffar med processtödet som hjälp. Projektens följeforskare deltog också vid flera erfarenhetsträffar. Både för att presentera kunskap och insikter, samt för att fånga upp erfarenheter från projekten.

4.3.2 Följeforskning på fördjupat arbete med hållbar platsutveckling genom turism

Den följeforskning som varit kopplad till det fördjupade arbetet med hållbar platsutveckling genom turism hade som övergripande syfte att säkerställa lärande samt dokumentera och analysera kunskapsproduktionen i projekten. Uppdraget byggde vidare på det följeforskningsuppdrag som genomfördes under regeringsuppdraget 2021. Syftet var primärt att bidra med en fördjupad kunskapsöversikt baserad på relevant forskning och praktiska erfarenheter från projektens arbete. Det inbegrep bland annat:

- fortsatt genomgång av forskning med fokus på att förstå varför och hur det krävs ett förändringsarbete kopplat till hållbar platsutveckling, turism och besöksnäring,

- särskild fördjupning för att öka kunskapen om hållbar styrning vid platsutveckling genom turism,
- exempel och reflektioner kopplat till fortsättningsprojektens erfarenheter och resultat samt,
- rekommendationer för fortsatt kunskapsbyggande inom hållbar platsutveckling i en svensk kontext.

En viktig del var även att säkerställa att erfarenheter från projekten tillvaratogs och återkopplades inom och mellan projekten samt till Tillväxtverket. Fokus var att klargöra och få en djupare förståelse för det arbete med platsutveckling som genomförts i projekten.

Följeforskningen finns sammanfattad i en rapport (Å 2023-2388 Följeforskningsrapport Fördjupat arbete med hållbar platsutveckling – fördjupad kunskapsöversikt platsutveckling genom turism).

4.3.3 Kommunikation och kunskapsspridning

Det finns ett stort intresse för hur man kan arbeta med hållbar platsutveckling och under projektperioden presenterades satsningen i olika sammanhang, till exempel på SKR:s årliga konferens Besöksnäring på agendan. Temat för konferensen var *Turismens och besöksnäringens roll för platsutveckling*.

Tillväxtverket tog också fram 15 webbartiklar för att sprida information om satsningen. Dessa finns i Tillväxtverkets kunskapsbank för turism och besöksnäring och spreds i olika kanaler.

Projekten hade även åtagit sig särskilda villkor att kommunicera sitt arbete externt. Inom projekten togs det fram artiklar, intervjuer, filmer, radioinslag och grafiska bilder som spridits genom interna och externa kommunikationskanaler.

4.3.4 Resultat – Fördjupad kunskap, stärkt samverkan, nya arbetssätt och metoder

Varje projekt hade sina egna platsspecifika utmaningar, där vissa lade sitt fokus på att utveckla och bättre ta vara på potentialen av platsen, och andra tvärtom behövde fokusera på att minimera slitage som massturism orsakat på deras plats. Dock fanns det ett gemensamt viktigt mål för samtliga projekt som deltog i satsningen, vilket var att bidra till ökad kunskap om hållbar platsutveckling genom turism, och att bidra med konkreta erfarenheter om hur besöksnäringen kan arbeta med hållbar platsutveckling.

De 13 genomförda projekten levererade alla exempel på metoder och arbetssätt som präglas av ett lärande och prövande.

Fortsättningsprojekten fokuserade på att fördjupa det redan påbörjade arbetet med platsutveckling från tidigare projektomgång, medan de åtta världsarvs- och biosfärområdesprojekten arbetade utefter de fyra första guiderna i handboken. Gemensamt för de nya projekten var att arbeta flexibelt och att anpassa guiderna efter deras platsspecifika utmaningar. Tillväxtverkets projektledning tillsammans

med processtödet vägledning var centralt för att hålla processen i gång och generera resultat trots kort projekttid. Samtliga projekt uppger att strukturen och det övergripande innehållet i handboken har hjälpt dem att göra rätt saker i rätt tid samt att prioritera mellan insatserna.

4.3.4.1 Byggstenar som krävs för att lyckas i arbetet med platsutveckling

Arbetsätten och metoderna i pilotprojekten visade att olika platser och olika utmaningar kräver olika angreppssätt. Men det är också tydligt att det finns ett antal gemensamma byggstenar för platsutveckling, vilka återkommer i de olika projekten. Dessa byggstenar handlar om att bygga kapacitet (exempelvis kompetens, finansiering, organisering) för utvecklingsprocesser. Det handlar också om att skapa gemensamma målbilder och riktning för samt uppföljning av utvecklingsprocesserna för att på så sätt bana väg för en utökad lokal eller regional samverkan. Det finns projekt som brottades med bristande samsyn, vilket i sin tur lett till otydlig rollfördelning och samverkan.

Under uppdragets gång förstärktes bilden att den metod som beskrivs i *Handbok för turismutveckling i världsarv och andra kulturmiljöer* täcker in de byggstenar som Tillväxtverket identifierat som viktiga för att genom platsutveckling utveckla en hållbar turism och besöksnäring. Genom att gå igenom guiderna i metoden vägledades alla involverade aktörer i att skapa en gemensam bild av platsens förutsättningar, möjligheter och eventuella målkonflikter.

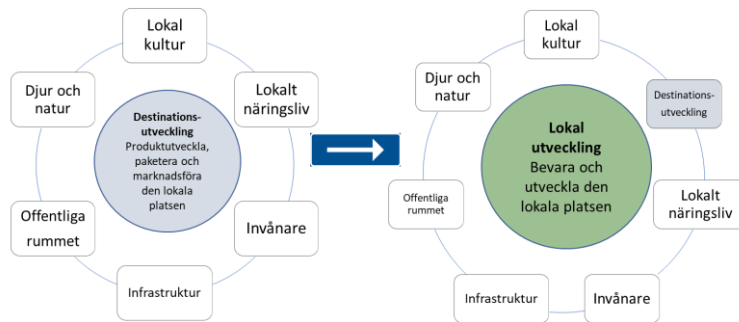
Figur 1: Guide 1: analysera destinationen. Guide 2: utarbete strategi. Guide 3: organisera samverkan. Guide 4: engagera lokalsamhället.

4.3.4.2 En ny förklaringsmodell

Samtliga projekt vittnade om utmaningen att få involverade aktörer att förstå vad begreppet hållbar platsutveckling innebär i praktiken. Ofta ställdes platsutveckling mot det mer inarbetade begreppet destinationsutveckling. Följeforskningen resulterade i en ny förklaringsmodell med utgångspunkten att platsutveckling genom turism är ett begrepp som kompletterar destinationsutveckling genom att bidra med ett holistiskt, och bredare perspektiv. Platsutveckling kan ses som ett synsätt där turismens relation till övriga samhället tydliggörs, men även som ett konkret verktyg i det viktiga omställningsarbetet som syftar till att nå Sveriges turismpolitiska mål.

Målet är att Sverige ska ha en hållbar turism med ett hållbart resande och en hållbar besöksnäring som växer och bidrar till sysselsättning och attraktiva platser för både boende, besökare och investeringar. Figur 2 illustrerar denna perspektivförflyttning och kan användas för att förklara skillnader, men också likheter mellan platsutveckling genom turism och destinationsutveckling.

Figur 2: Från turism som mål till ett medel för lokal utveckling, Å 2023-2388 Följeforskningsrapport Fördjupat arbete med hållbar platsutveckling – fördjupad kunskapsöversikt platsutveckling genom turism, Kristina Nilsson Lindström, Göteborgs universitet

Bilaga 1 – Ekonomisk redovisning för slutrapport

Uppdraget pågick 2022-01-01 – 2023-06-02. Budgeten var 75 miljoner kronor under 2022. För att avsluta uppdraget avsattes 2,3 miljoner kronor under 2023. Hela budgeten förbrukades inte vilket framför allt berodde på kort genomförandetid som till viss del begränsade möjligheterna att genomföra insatser. Insatser för eko- och naturturism uppgick till 24,9 miljoner kronor. 3,9 procent av posten transfereringar kommer att återföras till Tillväxtverket. Vi bedömer att uppdraget uppfyllde de finansiella villkoren i regeringsbeslutet genom insatser som beskrivs i slutrapporten.

Resultaträkning, tkr

	Näringslivsanslaget	SUMMA
Anslag	75 000	75 000
Summa	75 000	75 000
<i>Verksamhetskostnader</i>		
-Personalkostnader	7 300	7 300
-Köpta tjänster	11 316	11 316
S:a verksamhetskostnader	18 616	18 616
Transfereringar	42 119	42 119
Summa utbetalningar	60 735	60 735
Att återbetala		
BUDGET	75 000	75 000
Utfall mot budget %	81%	81%
<i>Antal timmar</i>	<i>15 690</i>	15 690
OH-påslag (250 kr/h)*	3 922	3 922
Summa inkl OH-påslag	64 657	64 657
Nyckeltal		
	Näringslivsanslaget	SUMMA
Andel transfereringar/ summa utbetalningar	69%	69%
Andel verksamhetskostnader/ summa utbetalningar	31%	31%
Personalkostnader/ verksamhetskostnader	39%	39%
Köpta tjänster/ verksamhetskostnader	61%	61%

* Inget overheadpåslag (OH) har redovisats mot detta uppdrag. Detta är en indikativberäkning om vad uppdraget hade kostat med OH.

Bilaga 2 – Finansiering av turismstatistiken

I regeringsuppdragen 2021 och 2022 gjorde Tillväxtverket en kraftsamling för att säkerställa kvalitet i befintliga undersökningar och utvecklade infrastrukturen för statistiken. Det krävs långsiktig och permanent finansiering för fortsatt kvalitetsutveckling, bibehållen kompetens samt för att undvika avbrott i tidsserier. Tabell 1 sammanfattar finansiering av turismstatistiken för 2018-2023. För att behålla och fortsätta att utveckla kvalitet samt tillgängliggöra turismstatistiken behövs ett utökat årligt anslag från och med 2024, tabell 2.

Tabell 1: Sammanställning turismstatistiken 2018-2023

År	Sakanslag	Förvaltning	Regeringsuppdrag med förstärkt sakanslag	Regeringsuppdrag med förstärkt sakanslag
	Köpta tjänster	Resurser	Köpta tjänster	Personal
2018	20 mkr	3 årsanställda	-	-
2019	20 mkr	3 årsanställda	-	-
2020	20 mkr	3 årsanställda	-	-
2021	20 mkr	2,5 årsanställda	6,5 mkr	3 årsanställda
2022	20 mkr	2 årsanställda	10 mkr	4 årsanställda
2023	Ej beslut	1 årsanställd	-	-

2022-2023 har ytterligare 1,5 årsanställda finansierats av ett projekt från Nordiska ministerrådet som delvis bidragit till arbetet.

Tabell 2: Behov av ett utökad årligt anslag från och med 2024

Produkter och personalkostnader	Mkr
Statistikportal, svenskars resande, indikatorer turismpolitiska målet, öppna data, turismräkenskaper (nationella och kommunala), Fakta om svensk turism, samordning och personalkostnader	7,8 mkr
Miljöräkenskaper, IBIS-undersökning, personalkostnader	3,8 mkr
Analys, Ekonomiska läget, gästhamnsstatistik, samordning och personalkostnader	1,2 mkr
Total kostnad	12,8 mkr

Bilaga 3 – Utvärdering av regeringsuppdraget

Presenteras i en separat bilaga till denna slutrapport.

Utvärdering av regeringsuppdraget Omställning och utveckling för hållbar besöksnäring

WSP Advisory, 2023-05-26

RAPPORTEN BESTÄLLD AV

